

Bunyik Zoltán

BEVEZETŐ ELŐADÁS

Tisztelt hölgyeim és uraim, üdvözlöm kedves vendégeinket Magyarország belgrádi nagykövetségéről, a HTMH-ből, a Miniszterelnöki Hivatalból, az Oktatási Minisztériumból. Köztünk van a Vajdasági Magyar Szövetségnek a szövány fejlesztésével megbízott alelnöke és a Vajdasági Magyar Nemzeti Tanács elnöke is. Mai tanácskozásunkon megjelentek a szöványmagyarág képviselői Vajdaság minden szöványrégijából, intézményvezetők, helyi vezetők, művelődési egyesületek vezetői, civil szervezetek vezetői, egyházi és politikai vezetők. Engedjék meg, hogy bemutassam mai tanácskozásunk szervezőjét, a Mozaik Alapítványt.

A 2003. május 22-i megalakulást követően 2003. november 5-én a vajdasági hivatalos szervben bejegyezték az újvidéki székhelyű *Mozaik Alapítványt*. Alapítványunk hosszabb neve: Alapítvány a vajdasági szöványmagyarág kultúrájáért. *A Mozaik Alapítvány a fokozott asszimilációs nyomásnak kitett, magyar önazonosságot megőrizni óhajtó, de külső segítség nélkül önfenntartó közösségi szerveződést működtetni már képtelen, szöványban élő vajdasági magyar kisközösségek identitásmegőrző tevékenységének támogatását tűzte ki elsődleges céljául.*

Az Alapítvány – az alapító tagok szándéka szerint – kiemelkedő fontosságú feladatának tekinti a következőket:

- kollégiumi ellátást is nyújtó magyar tannyelvű középiskolák létrehozása és működtetése a szöványközpontokban
- az anyanyelvi oktatás személyi és anyagi feltételeinek javítása a magyar tagozatokat működtető helyi iskolákban
- óvodás korú gyermekekkel magyar nyelven való foglalkozások támogatása
- anyanyelvápolás támogatása az oktatási intézményekben, civil szervezetekben, egyházakban
- magyar kollégiumok támogatása
- iskolabusz-program támogatása
- magyar nyelvű művelődési egyesületek és más magyar civil szervezetek infrastrukturális és működési támogatása
- a vallási élet támogatása a magyar kisközösségekben
- közös magyar szabadidő-programok és kirándulások a szerb többségű iskolákba járó magyar diákok részére

- a magyar kisközösségek életéről szóló kutatások és publikációk támogatása, melyek a szórványban élők helyzetét tárják a nyilvánosság elé
- a szórványban élő magyar kisközösségek magyar nyelvű és szellemiségű tájékoztatásának előmozdítása
- magyar nyelvű televíziós műsorszórás a szórványmagyarság részére.

Tanácskozásunk befejezése annak a több hónapos munkának, amelyet a Mozaik Alapítvány szervezésében végzett el munkatársaink egész sora azért, hogy megalakítsuk a vajdasági magyar szórványprogramot. E munkát a Határon Túli Magyarok Hivatala támogatta. Tanácskozásunk másik aktualitása az, hogy őszre várjuk a Szülőföld program első pályázatait, és azt szeretnénk, hogy ebből a szórvány ne maradjon ki, hogy a támogatás olyan szórványprogramokra legyen irányítva, amelyek a legjelentősebbek a szórvány megmaradása céljából. Azt pedig, hogy melyek ezek a programok, csak mi mondhatjuk ki.

Többen megkérdezték tőlem, miért kell külön is foglalkozni a vajdasági szórványmagyarság gondjaival, miért kell a vajdasági szórványmagyarságot előnyös megkülönböztetésben részesíteni, hiszen a vajdasági magyar közösség szinte teljes egészében igen nehéz körülmények között él. Vajdasági magyar vezetőktől eddig többször is hallottuk azt az elképzelést, hogy a szórvány várjon, először a tömbmagyarságot kell felfejleszteni, s majd utána foglalkozunk a szórvánnyal. Ez az elképzelés sajnos nem vált be. Ehelyett az történt, hogy a tömbmagyarság is megindult a szórványosodás útján. A többszörösen hátrányos helyzetben levő szórványmagyarság pedig lemaradt a fejlődésben, sérült az esélyegyenlőség elve a szórványmagyarság kárára. A vajdasági szórványmagyarság nem várhat tovább, több szórványrégióknak most van az utolsó esélye a felzárkózásra.

A szórvány számára valódi esélyt jelent a napjainkban zajló informatikai és telekommunikációs forradalom. Elsősorban az internet és a televízió interaktív jellegénél fogva, és e két eszköz összekapcsolódása a mobiltelefonokban újabb kommunikációs csatornákat nyitottak, hálózatokat teremtettek. Az internetkapcsolat minden magyar települést összeköthet a nagyvilággal, a vajdasági magyar intézményekkel, a magyar kultúrával. A televízió kínálta lehetőségek pedig még csodálatosabbak, a tévé a teletexttel és az interaktív telefonos kapcsolattal gyakorlatilag minden családhoz, minden magyar emberhez eljuthat. Szilárd meggyőződésem, hogy csak televízió és internet segítségével tudjuk a szétszórta élő vajdasági magyarságot bekapcsolni a magyar vérkeringésbe, megszervezni, közösséggé formálni.

A szórvány fogalmának a tisztázására is szükség van. Nem a fogalom teljes körű értelmezése a célom, és nem is a szórvány szociológiai, demográfiai, esetleg politikai definiálása. Azt szeretném csak pontosítani, hogy a Mozaik Alapítványban mit értünk a szórványmagyarság alatt. Abból indulunk ki, hogy a magyar önkormányzatok területén élő magyar közösségeknek eggyel több lehetőségük van problémáinak megoldására. Mindig van lehetőségük a magyar vezetésű önkormányzathoz fordulni, akitől joggal remélnek kisebb vagy nagyobb támogatást. A nem magyar önkormányzatok területén a magyar civil szervezetek hiába fordulnak az önkormányzatukhoz, a viszonyulás leginkább ellenséges, többször képmutató, de

valójában semleges, és csak nagy ritkán akad példa támogatásra. Tehát alapítványunk a szórvány fogalmát funkcionálisan határozza meg: *a vajdasági szórványmagyarsághoz tartoznak azok a magyar közösségek, amelyek nem magyar vezetésű, többségű önkormányzatok területén működnek.* Ezzel meg is adtuk az egyik választ arra a kérdésre, miért szükséges a szórványmagyarság pozitív megkülönböztetése. *A szórványmagyarság részére a Mozaik Alapítvány igyekszik az a hiányzó lépcsőfok lenni, ami a tömbben élő magyarság számára a magyar önkormányzat.*

A szórványmagyarság hátrányos helyzetére nem csak a magyar önkormányzat hiánya hat. A szórványban hiányoznak a magyar intézmények, a magyar értelmiség, a magyar civil szervezetek működését sokszor gátolják a szerb önkormányzatok, sok helyen hiányzik a magyarság politikai szerveződése a szórványban, de még a magyar civil szervezetek munkájába való bekapcsolódástól is félnek az emberek, itt mindennapos az etnikai nyomás, a megfélemlítés, a fiatalok többsége az iskoláztatás után nem tér vissza.

Mindennek ellenére a szórvány bizonyosságot tett arról, hogy meg akar maradni, magyarnak akar maradni szülőföldjén. Nyugat-Bácskában, Dél-Bácskában, Bánságban és Szerémségben az elmúlt öt év alatt több mint húsz magyar művelődési egyesület alakult, és legalább ugyanennyi különböző területeken tevékenykedő magyar civil szervezet. Csak Újvidéken huszonöt magyar civil szervezet tevékenykedik. Ezek az egyesületek jórészt olyan településeken jöttek létre, amelyekben évtizedekkel ezelőtt szűnt meg a magyar oktatás, és szinte ezzel egy időben szűnt meg a magyar művelődési egyesületek tevékenysége. Mivel a nem magyar önkormányzatok támogatása és megértése elmaradt, megpróbálták pályázni az Illyés Közalapítványnál, a Tartományi Kisebbségi Titkárságon, a Tartományi Művelődési Titkárságon, az Apáczai Közalapítványnál és máshol. Az egyesületekben azonban szinte senki sem akadt, aki magyar középiskolát végzett volna, és csak a legidősebbek jártak magyar általános iskolákba. A fiataloknak nem anyanyelvápolásra, hanem anyanyelvtanulásra van szükségük. Az egyesületek tagságában senki sem ismerte a pályázási rendszert, senki sem tudott magyarul szabatosan írni, így nem is voltak képesek korrekt pályázatokat készíteni. Nem is csoda, hogy néhány kivételtől eltekintve, az új művelődési egyesületek pályázatai sikertelenek voltak. Tapasztalat és a magyar értelmiségi háttér hiányában az új egyesületek nem képesek egyenrangúan pályázni a nagy pályázatokon azokkal, akik már tapasztalt pályázók, vagy rendelkeznek megfelelő értelmiségi háttérrel. Így jutottunk el ahhoz a felismeréshez, hogy a legnehezebb körülmények között, szórványban működő egyesületek számára egy alapítvány pályázzon a nagy pályázatokon, és leegyszerűsített feltételek mellett céltámogatás vagy meghívásos pályázatok útján juttassa el a támogatást azokhoz, akiknek a legnagyobb szükségük van rá.

Végezetül pedig be szeretnék számolni a Mozaik Alapítvány mindaddig legjelentősebb projektumáról, a Mozaik Tévé indításáról.

A közvélemény-kutatási eredmények is bizonyítják azt a többször hangoztatott értékelést, hogy a tartomány területén – mennyiségében és minőségében is – elégte-

len a magyar nyelven való tévés tájékoztatás. Ilyen körülmények közepette a vajdasági magyar néző a többségi nemzet nyelvén sugárzó tévéállomásokra, vagy pedig a magyar műholdas adásokra van utalva – amelyeket még mindig csak kevesek tudnak nézni, mivel a műholdas vétel sokak számára nem elérhető. Ezek a műsorok viszont – objektív okok miatt – nem szolgáltatnak kellő és megfelelő információkat az itteni, különösképpen a Dél-Bácskában, Szerémségben és a Bánátban élő szórványmagyarságról. Ezt a feladatot nem tudja teljesíteni következetesen az Újvidéki Televízió sem. Az Újvidéki Televízió alapítói ezt az intézményt „a politikai kirakatba állítás” céljaira használták és használják jelenleg is. Nem törődnek annak fejlesztésével, alapfunkciójának, a nemzeti önazonosság megtartásának kibontakoztatásával.

Ilyen körülmények között a Dél-Bácskában, Szerémségben, Közép- és Dél-Bánátban, a főleg szórványban élő magyarság nemcsak az anyanyelvén való tájékoztatás nélkül maradt, hanem az a veszély fenyegeti, hogy elfelejti nyelvét, hagyományait, nemzeti identitását és folytatódik – az évtizedek óta tartó – asszimilálódás. A szórványban élőkre jellemző kiszolgáltatottság, a magárahagyatottság, amely még folyamatos anyagi és erkölcsi romlással párosult, a visszafordíthatatlan beolvadást serkentette. A térségben gomba módra szaporodó, a többségi nemzet nyelvén sugárzó adók olyan politikai propagandahatást váltottak ki, amely a kisebbségek kiszolgáltatottságának érzését erősítették. (Példaként említhetnénk Újvidéket, ahol tizenkét szerb magánadó van, és egy sem sugároz magyar nyelvű műsort.) Nem egy alkalommal a magyar választópolgárt nemzeti pártjai ellen hangolták a szerb adók, azt bizonygatván, hogy a kisebbségi sorsban élőknek – így a magyaroknak is – a szerb előjelű pártokban a helyük, amelyek majd képviselik érdekeiket.

A 290 000 vajdasági magyar közül kb. 120 000 (40%) a szórványvidékeken él. Ebből kb. 80 000 él Dél-Bácskában, Szerémségben, Közép- és Dél-Bánátban, tehát azokon a vidékeken, ahol a nagy távolság miatt sem a magyarországi földi adók, sem a vajdasági magyar önkormányzatok magyar tévéadásai nem foghatók. Ebbe a régióba tartoznak olyan jelentős magyar szórványközpontok mint Újvidék, Nagybecskerek, Versec, Pancsova, Torontálvásárhely, Székelykeve és Temerin a maguk fejlett magyar intézményrendszerével. Úgy értékeltük, hogy a vajdasági magyarság további fejlesztési tervei során a művelődési és oktatási intézményfejlesztés után most *a magyar médiák fejlesztése kerül sorra*. Egyrészt robbanásszerűen megnőtt az elektronikus média népszerűsége és befolyása, másrészt a vajdasági magyarság szempontjából e téren lehetünk a legkevésbé elégedettek a helyzettel. Ezért úgy gondoljuk, a vajdasági szórványmagyarság szempontjából ma kiemelten elsőbbséget érdemlő projektum a Mozaik Szórványtévé.

A magyar nyelvű és szellemiségű tévéműsorról a következő célokat szeretné a Mozaik Tévé elérni:

- tájékoztatás a magyar közösségek életéről és a vajdasági magyarságot érintő kérdésekről
- a helyi és regionális történések magyar vonatkozásainak feltárása
- a magyar identitástudat ápolása elsősorban a fiatalabb nemzedékben
- a magyar kultúra közvetítése

– a vajdasági magyar szórványközösségek modernizálási törekvéseinek támogatása.

A kitűzött célokat elsősorban a következő műsorokkal szeretné a Mozaik Tévé megvalósítani:

- sikeres magyar családok bemutatása
- vajdasági magyar fiatalok akciói, kezdeményezései
- azon fiatalok megszólaltatása, akik visszatértek Magyarországról
- vajdasági magyar intézmények és egyesületek bemutatása
- magyar közéleti személyiségek bemutatása
- magyar szórványközösségek mindennapi életének bemutatása
- a szórványmagyarság művelődési életének bemutatása
- tájékoztatás a helyi magyar politikai életről
- közéleti és politikai történések magyar vonatkozásainak feltárása
- magyar értelmiségiek megszólaltatása a vajdasági magyarság sorskérdéseiről
- más országokban élő magyar szórványközösségek bemutatása.

A Mozaik Tévé jelenleg a Magyar Szó Közvállalattól bérelt stúdióban és irodahelyiségekben működik, melyeket az alapító a vajdasági magyar vállalkozók, a HTMH, a belgrádi médiaminisztérium és a Tartományi Tájékoztatási Titkárság támogatásának köszönhetően szerelt fel a műsorkészítéshez szükséges legalapvetőbb felszereléssel. A tévé 2004. szeptember elsejétől sugároz napi egy és fél óras kísérleti műsort a *Delta Tévé* hullámhosszán, a 29-es csatormán. Hosszabb műsoridőt és nagyobb sugárzási területet csak saját sugárzással tudna megvalósítani. A saját sugárzás megvalósításának előfeltétele pedig az anyaországi támogatás.

A tévé rendszeres működtetését, a tervek szerint, a Mozaik Alapítvány a következő forrásokból fogja fedezni:

- reklám
- saját készítésű műsorok eladása
- Újvidék város költségvetési támogatása
- A Tartományi Tájékoztatási Titkárság, a köztársaság médiában illetékes minisztériumának, az Államközösség Kisebbségi Minisztériumának költségvetési támogatása
- A Mozaik Alapítvány támogatása (vállalkozói támogatás, céltámogatás, jótékonyági rendezvények)
- pályázatok különböző műsorok elkészítésére idehaza és Magyarországon
- európai és óceánon túli források.